

Οι στρατηγικοί στόχοι των κυβερνήσεων της Μεταπολίτευσης

ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ Ε. ΜΠΟΤΣΙΟΥ*

Ο όρος «μεταπολίτευση» εκφράζει τη διπλή αλλαγή του πολιτεύματος την περίοδο 1974-1975: από τη δικτατορία στη δημοκρατία και από τη βασιλευόμενη στην προεδρευόμενη δημοκρατία. Οι δύο μεταβάσεις αποδίδονται εναλλακτικά - και ορθότερα - με τον όρο «αποκατάσταση της δημοκρατίας». Η διαφορά έγκειται στη σχέση με το παρελθόν. Ο όρος «μεταπολίτευση» προσδιορίζει το 1974 ως κάθετη τομή στην ελληνική μεταπολεμική ιστορία. Σε αυτήν τη θεώρηση, η δικτατορία θεωρείται εκτροπή από ένα ήδη προβληματικό πολιτικό σύστημα. Με την «αποκατάσταση της δημοκρατίας» αναγνωρίζονται συνέχειες με το προδικτατορικό πολιτικό σύστημα. Η «αποκατάσταση» δεν υποδηλώνει όμως απλώς επαναφορά, αλλά και θεραπεία των παθογενειών της παλαιάς δημοκρατίας.

Το παρελθόν έπαιξε σημαντικό ρόλο στο χαρακτήρα των μεταρρυθμίσεων. Εν μέρει οφειλόταν στον πρωταγωνιστικό ρόλο του Κωνσταντίνου Καραμανλή, τόσο

στην κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας όσο και στην κυβέρνηση που επόπτευσε την ψήφιση του νέου συντάγματος. Ο ίδιος υπερασπίστηκε σταθερά την ιστορία του, μαζί και την ιστορία των δημοκρατικών θεσμών. Αλλωστε, τα επιτεύγματα της διακυβέρνησής του την περίοδο 1955-1963 τον έφεραν στην πρωθυπουργία όταν η χούντα προκάλεσε στην Κύπρο εθνικό αδιέξοδο. Η συνέχεια υπογραμμίστηκε και συμβολικά, όταν ονόμασε τον πολιτικό φορέα που ίδρυσε το 1974 «Νέα Δημοκρατία». Παρόμοια στάση τήρησε η Ένωση Κέντρου με τους ιστορικούς ηγέτες της (και εδώ ο νέος φορέας ονομάστηκε Ένωση Κέντρου - Νέες Δυνάμεις), παρόλο που αργότερα συνεθλίβη ανάμεσα στην κεντροδεξιά και την κεντροαριστερά. Αντίθετα, τα κομμουνιστικά κόμματα και το ΠΑΣΟΚ υιοθέτησαν τη λογική της ρήξης με το παρελθόν.

Όλες οι πολιτικές δυνάμεις συμφωνούσαν, όμως, ότι τα «διδάγματα» της μεταπολεμικής και μετεμφυλιακής περιόδου θα επηρέαζαν καιρίαι τη φυσιογνωμία της δημοκρατίας. Συμφωνούσαν, επίσης, σε έναν θεμελιώδη στόχο: την επίτευξη εθνικής ενότητας. Μετά από έξι δεκαετίες διχασμών και εμφυλίων, που τραυμάτιζαν θανάσιμα τον κοινοβουλευτισμό, την εθνική ασφάλεια και την πίστη στη δημοκρατία, η διαμόρφωση ευρύτατων κοινωνικο-πολιτικών συναινέσεων αναγνωρίστηκε ως προϋπόθεση για τη στερέωση γνήσιων δημοκρατικών θεσμών. Δημοκρατία - ελευθερία - αποτελεσματικότητα συνέθεσαν το προγραμματικό τρίπτυχο της μετάβασης στην εσωτερική πολιτική.

Στην εξωτερική πολιτική υπήρξε συμφωνία για την προάσπιση της εθνικής κυριαρχίας και την πάγια

■ 23 προς 24 Ιουλίου 1974. Πανηγυρισμοί για την επάνοδο της ελευθερίας.

συμμετοχή σε ισχυρές πολυμερείς συμμαχίες. Οι αποχρώσεις ήταν πολλές: από το «ανήκομεν εις την Δύση» του Κωνσταντίνου Καραμανλή ή την αντιθετική φιλοσοβιετική αντίληψη του ΚΚΕ μέχρι τον τριτοκοσμισμό του Ανδρέα Παπανδρέου και τη ροπή προς τους αδεσμεύτους του ΚΚΕ εσωτερικού. Όλοι, όμως, αναγνώριζαν την ανάγκη να ξεπεραστεί η απομόνωση που είχε επιφέρει η δικτατορία.

Πάνω σε αυτόν τον ελάχιστο κοινό παρονομαστή οικοδόμησε την πολιτική του ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Στην ουσία, πρώτο του μέλημα ήταν να τον δημιουργήσει όταν σχημάτισε την κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας στη δραματική κρίση του Ιουλίου 1974.

Τριπλή αποστολή

Εκείνη η κυβέρνηση των 70 ημερών ανέλαβε να φέρει εις πέρας τριπλή αποστολή σε ελάχιστο χρόνο και με χειρουργικές κινήσεις: πρώτη και επείγουσα, να αντιμετωπίσει την εθνική κρίση στην Κύπρο ενώ επικράτησε ο κίνδυνος πολέμου. Δεύτερη, να ανατρέψει το καταπιεστικό και αυθαίρετο σύστημα διακυβέρνησης της χούντας, που συνέχιζε να απειλεί με εκτροπή και συνωμοσίες κατά της πολιτικής ηγεσίας. Τρίτη, να προετοιμάσει

το έδαφος για τη διεξαγωγή γνήσιων και ελεύθερων εθνικών εκλογών, ώστε μια κυβέρνηση ευρείας λαϊκής νομιμοποίησης να ολοκληρώσει το έργο της μετάβασης στη δημοκρατία. Συνδεδεμένος με την ανάδειξη δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης ήταν ο τερματισμός του ακανθώδους πολιτειακού ζητήματος.

Η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας επικεντρώθηκε στην αποκατάσταση θεσμών και προσώπων που είχαν πληγεί από τη χούντα με παράλληλη καθάρηση πρωταγώνων και συνεργατών, ιδίως της δημόσιας σφαίρας (ΟΤΑ, Δικαιοσύνη, πανεπιστήμια). Οι οκτώ συντακτικές πράξεις που εξέδωσε στόχευαν στη δημιουργία αισθήματος δικαιοσύνης, αλλά όχι εκδικητικότητας. Το κλίμα αυτό ήταν απαραίτητο για να ανοίξει ο δρόμος των εθνικών εκλογών. Πολύ γρήγορα ελήφθησαν μέτρα για τη δικαίωση των καταπιεσμένων του καθεστώτος (απελευθέρωση πολιτικών κρατούμενων, κλείσιμο του στρατοπέδου στη Γυάρο), όπως και την επούλωση των τραυμάτων του Εμφυλίου (νομιμοποίηση κομμουνιστικών κομμάτων, κατάργηση του νόμου 509).

Πάνω στα χνάρια της πάτησε η πρώτη κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Ο κοινοβουλευ-

Όλες οι πολιτικές δυνάμεις συμφωνούσαν σε έναν θεμελιώδη στόχο: την επίτευξη εθνικής ενότητας. Μετά από έξι δεκαετίες διχασμών και εμφυλίων, που τραυμάτιζαν θανάσιμα τον κοινοβουλευτισμό, την εθνική ασφάλεια και την πίστη στη δημοκρατία, η διαμόρφωση ευρύτατων κοινωνικο-πολιτικών συαινέσεων αναγνωρίστηκε ως προϋπόθεση για τη στερέωση γνήσιων δημοκρατικών θεσμών.

■ ■ Κέντρο της Αθήνας, νύχτα της 23ης προς την 24η Ιουλίου. Μία από τις περισσότερο εμβληματικές απεικονίσεις της αντάσης και της ελπίδας, την ώρα της πτώσης της χούντας.

■ ■ 24 Ιουλίου 1974, ώρα 4.30 π.μ., κτίριο του Κοινοβουλίου. Μετά την ορκωμοσία του από τον Αρχιεπίσκοπο Σεραφείμ, ο Κ. Καραμανλής δέχεται τα συγχαρητήρια του «προέδρου» Γκιζίκη, που αποτυπώνουν τον οριστικό χαρακτήρα της παράδοσης της εξουσίας.

τισμός είχε πληρώσει ακριβώς την καταπίεση και τον αποκλεισμό των πττημένων του Εμφυλίου μετά το 1949. Αυτήν τη φορά, η δημοκρατία θα αγκάλιαζε όλους τους πολίτες. Από την άλλη πλευρά, αποκλειόταν η ατιμωρησία των υπευθύνων της δικτατορίας και της εθνικής αποτυχίας στην Κύπρο. Η απόφαση να λογοδοτήσουν και να τιμωρηθούν παραδειγματικά οι πρωταίτιοι («δικη της χούντας») «προίκισε» τη δημοκρατία με περγαμνές υπευθυνότητας και ψυχραιμίας. Συνοψισμένη στην καραμανλική ρήση «ισόβια σημαίνει ισόβια», η μετατροπή της αρχικής θανατικής καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη στέρπνε από τα κόμματα τη δυνατότητα να καιροσκοπήσουν και από τους οπαδούς της δικτατορίας τη δυνατότητα να την πρωοποιήσουν. Σε αντίθεση με ό,τι είχε ακολουθήσει τις μεγάλες αντιπαραθέσεις του 20ού αιώνα (Εθνικός Διχασμός, Εμφύλιος), ο κύκλος της εκδίκησης έκλεισε γρήγορα. Μια αναμενόμενη παρενέργεια ήταν η λειψή αποτίμηση της αντίστασης και της συνεργασίας με τη δικτα-

■ ■ Η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας ανέλαβε: Να αντιμετωπίσει την εθνική κρίση στην Κύπρο, ενώ επικρέματο ο κίνδυνος πολέμου. Να ανατρέψει το καταπιεστικό και αυθαίρετο σύστημα διακυβέρνησης της χούντας, που συνέχιζε να απειλεί με εκτροπή και συνωμοσίες κατά της πολιτικής ηγεσίας. Να προετοιμάσει το έδαφος για τη διεξαγωγή γνήσιων και ελεύθερων εθνικών εκλογών.

τορία ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων, πέρα από τις στρατιωτικές ή πολιτικές κορυφές. Βασικός σκοπός ήταν να αποφευχθεί η καθλωτική κοινωνική διαίρεση ή ακόμη και η αιματοχυσία μέσα σε ένα χάος αλληλοκαταδόσεων. Βάρυνε, ωστόσο, και η αντίληψη ότι η όποια κοινωνική ενδοτικότητα δεν αναιρούσε την πρωταρχική ευθύνη του πολιτικού συστήματος.

Η εξωτερική πολιτική

Η κυβέρνηση εθνικής ενότητας έλαβε δύο καιρίες πρωτοβουλίες στην εξωτερική πολιτική: την έξοδο της χώρας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ και την αναθέρμανση της Συμφωνίας Σύνδεσης με την ΕΟΚ. Η πρώτη απόφαση ελήφθη μετά τη δεύτερη προέλαση των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο και ενώ διεξάγονταν διαπραγματεύσεις για την εξάλειψη των συνεπειών του πρώτου «Αττίλα». Η Ελλάδα αντέδρασε στην αδράνεια της συμμαχίας, υποδύλωνε δε ότι δεν απέκλειε τον πόλεμο με την Τουρκία, ενδεχόμενο ασυμβίβαστο με τις νατοϊκές δε-

σμεύσεις της. Σημαντικότερες από την επιχειρησιακή διάσταση ήταν οι πολιτικές διαστάσεις της απόφασης, η οποία ελήφθη από σύσσωμη την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία. Με μία κίνηση εκδηλώθηκε η πρόθεση να επέλθει ανανέωση και στην εξωτερική πολιτική. Στην υπόνοια ότι ο δυτικός προσανατολισμός της Ελλάδας δεν θα επέτρεπε να επικριθεί η πολιτική της Δύσης απέναντι στη χούντα και την Κύπρο φώλιαζε ένα βαθύ αίσθημα αντιαμερικανισμού, που ευνοούσε αντιδυτικές πολιτικές δυνάμεις κατά τη μεταπολίτευση. Ικανοποιώντας αυτό το αίσθημα, η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας διέσωσε την ενότητα και βημάτισε με μεγαλύτερη σιγουριά προς την ένταξη της Αριστεράς στην πολιτική σκηνή.

Η ελληνική πολιτική ηγεσία δεν είχε σε καμία περίπτωση την πρόθεση να διαταράξει τη συμμετοχή της Ελλάδας στον δυτικό κόσμο. Επρόκειτο για στρατηγική επιλογή, βασανισμένη και δοκιμασμένη από τους μεγάλους πολέμους, επιβεβαιωμένη στον Ψυχρό Πόλεμο.

■ **Λεωφόρος Κένεντυ, Θεσσαλονίκη, 31 Αυγούστου 1974.** Ο Κ. Καραμανλής πραγματοποιεί την πρώτη δημόσια συγκέντρωση μετά τη δικτατορία, συμβολικό γεγονός για την ανάκτηση της αυτοπεποίθησης του λαού.

Αλλά και πέρα από αυτόν, η Δύση θεωρούνταν για την Ελλάδα η μόνη επιλογή. Όχι μόνο σαν εγγυητής ασφάλειας, αλλά -περισσότερο ίσως- σαν δημοκρατία και ευημερία. Σαν σύστημα αξιών. Αυτή η οπτική ήταν καθοριστική στην πολιτική ανάλυση του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Αποτελούσε θεμελιώδες κίνητρο της πολιτικής του για την ένταξη της Ελλάδας στην προσπάθεια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Σήμαινε συμμετοχή σε υψηλής στάθμης δημοκρατία, ευημερία και ασφάλεια. Σε βάθος χρόνου υποσχόταν αντιμετώπιση του προβλήματος που ο Καραμανλής θεωρούσε πηγή όλων των δεινών της ελληνικής πολιτικής ζωής: την έλλειψη δημοκρατικού ήθους και πολιτικής ωριμότητας ως προϋποθέσεις για την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η πίεση για εναρμόνιση που θα ασκούσε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναμενόταν όχι απλώς να βελτιώσει προσωρινά την οικονομία, αλλά να στερεώσει μακροπρόθεσμα την ευημερία και την πολιτική σταθερότητα πάνω σε κράτος δικαίου.

Με αυτή την έννοια, ο εξευρωπαϊσμός αποτελούσε την άλλη όψη του εκδημοκρατισμού. Η ευρωπαϊκή πολιτική αναδείχθηκε στην «υψηλή πολιτική» του Καραμανλή, τον κεντρικό άξονα όλων των μεταρρυθμίσεων. Η Ελλάδα άλλαζε για να εκδημοκρατιστεί και εκσυγχρονιζόταν για να προετοιμαστεί για το μεγάλο άλμα στην Κοινότητα.

Η ταχύτατη επανεργονομία της Συμφωνίας Σύνδεσης του 1961-62, η οποία είχε «παγώσει» από τη δικτατορία, ήταν το πρώτο βήμα για να υπογραμμιστεί η βαρύτητα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Το δεύτερο και καταλυτικότερο έγινε με την υποβολή αίτησης

πλήρους ένταξης το 1975. Οι αρχικές αντιστάσεις της Κοινότητας (1976) κάμφθηκαν από τις καταϊγιστικές πρωτοβουλίες της κυβέρνησης Καραμανλή με στόχο να επιτευχθεί η ταχύτερη δυνατή ένταξη πριν εξαντληθεί το πολιτικό κεφάλαιο της μεταπολίτευσης και σχετικοποιηθεί η ελληνική προσπάθεια μέσα σε ένα μεσογειακό «κύμα» διεύρυνσης με την Πορτογαλία και την Ισπανία. Υπογράφοντας τη Συμφωνία Προσχώρησης στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες τον Μάιο του 1979, ο Καραμανλής απέκλεισε συνάμα τους εναλλακτικούς δρόμους που πρότειναν δυνάμεις της αντιπολίτευσης, κυρίως το δυναμικά ανερχό-

μενο ΠΑΣΟΚ, που απέρριπτε την ένταξη, θεωρώντας την Ελλάδα ανέτοιμη για τον ευρωπαϊκό οικονομικό ανταγωνισμό.

Η ενσωμάτωση στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες δεν ήταν πράξη εξισορρόπησης της σχέσης με το ΝΑΤΟ. Η συμμετοχή στους δύο οργανισμούς ήταν εκ προοιμίου συμπληρωματική, όχι ανταγωνιστική. Ως πλήρες μέλος της Κοινότητας, όμως, η Ελλάδα ενδυναμωνόταν απέναντι σε αντιπάλους και σε συμμάχους. Αναβάθμιζε τη θέση της και στην ατλαντική συμμαχία. Η επιστροφή στο στρατιωτικό σκέλος το 1980, σε μια φάση ένταξης του Ψυχρού Πολέμου, έγινε με δύσκολη και ασύμφορη ίσως διαπραγμάτευση, αλλά χωρίς εσωτερικές πολιτικές αντιπαραθέσεις, από μια Ελλάδα που βρισκόταν πιο κοντά στη Δύση, όχι πιο μακριά.

Ο εμπλουτισμός του δυτικού προσανατολισμού με έμφαση στη δημοκρατία εμπειρείχε την παραδοχή ότι την εσωτερική ασφάλεια δεν την εγγυάται κατά κύριο λόγο η προσφυγή στη βία, αλλά μάλλον ο έλεγχός της με αυστηρές συν-

ταγματικές και θεσμικές δικλίδες. Η αλλαγή συνείδησης σε αυτό το πεδίο ήταν καταλυτική για τον ριζικό επανακαθορισμό του ρόλου των ενόπλων δυνάμεων και ευρύτερα των σωμάτων ασφαλείας στην προστασία της δημόσιας τάξης. Η δικτατορία και η τραγωδία της Κύπρου «χρεοκόπησαν» τη μετεμφυλιακή θέση του στρατού ως τοπική της δημόσιας τάξης, της εθνικής ασφάλειας και του δυτικού προσανατολισμού της χώρας. Η κάθαρση του στρατού από φιλοδικτατορικά στοιχεία σε πρώτο στάδιο απεδείχθη έργο σύνθετο λόγω του παράλληλου κινδύνου στρατιωτικής αναμέτρησης με την Τουρκία. Τα επόμενα στάδια απαρτιζόνταν από μέτρα για τον περιορισμό του στρατού σε στενά εννοούμενα καθήκοντα εθνικής ασφάλειας και την υπαγωγή της αμυντικής πολιτικής στην πολιτεία. Ανάλογες κινήσεις έγιναν στην αστυνομία με αλλαγές στο σύστημα διορισμών, προαγωγών, υπηρεσιών, συνεργασίας αστυνομικών - δικαστικών αρχών κ.λπ. Μια εντυπωμένη ανάμνηση από τις ημέρες της μεταπολίτευσης είναι η απαλλαγή του πολίτη από εικόνες συνεχούς αστυνόμευσης και τα φαινόμενα αυθαιρεσίας ή «υπερβάλλοντος ζήλου» που συχνά αυτή γεννούσε.

Το νέο Σύνταγμα

Χωρίς αμφιβολία, ο ακρογωνιαίος λίθος της δημοκρατίας ήταν το νέο Σύνταγμα. Ο δρόμος άνοιξε με το δημοψήφισμα της 8ης Δεκεμβρίου 1974, το οποίο έδωσε ποσοστό 69% υπέρ της βασιλευτικής σε απόλυτα αδιάβλητες συνθήκες. Η διευθέτηση του πολιτειακού αποτελούσε προϋπόθεση για να καυτηριαστεί μια σοβαρή εστία δικασμού. Για τη θέση του Ανώτατου Αρχοντα στη νέα συνταγματική τάξη οι πολιτικές δυνάμεις προσέβλεπαν σε Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Η διαφωνία επικεντρωνόταν στο εύρος των εξουσιών του. Κοινός τόπος ήταν η ανάγκη να δημιουργηθούν ισχυρά κόμματα και ισχυρές κυβερνήσεις που δεν θα παρεμποδίζονταν από άνωθεν παρεμβολές. Ο συγκεκριμένος σχεδιασμός παρέπεμπε στις παλιές βασιλικές παρεμβάσεις, προπάντων στην αποσταθεροποίηση του 1965-1967, όταν άνοιξαν πύλες για την εκτροπή.

Ο Καραμανλής επιθυμούσε να εξισορροπήσει το διαμορφούμενο πρωθυπουργοκεντρικό σύστημα με έναν

ισχυρό Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο οποίος, μην έχοντας κομματικές δουλείες, θα διόρθωνε ή θα απέτρεπε την αλλοίωση του δημοσίου συμφέροντος από κομματικές προτεραιότητες. Του καταλογίστηκε κρύφιος πόθος να αναδειχθεί ο ίδιος στο ανώτατο αξίωμα για να ελέγξει την κυβερνητική πολιτική του ΠΑΣΟΚ. Αλλά αυτό το κίνητρο δεν συνάδει με τον λεπτομερειακό τρόπο που επέμενε να καθοριστούν οι διαδι-

■ ■ ■ Η ταχύτατη επανεργονοποίηση της Συμφωνίας Σύνδεσης με την ΕΟΚ, του 1961, η οποία είχε «παγώσει» από τη δικτατορία, ήταν το πρώτο βήμα για να υπογραμμιστεί η βαρύτητα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Το δεύτερο και καταλυτικότερο έγινε με την υποβολή αίτησης πλήρους ένταξης το 1975.

■ ■ ■ Ο ραγδαίος χαρακτήρας των εξελίξεων στις 23-24 Ιουλίου 1974 καταγράφεται στα πρωτοσέλιδα του Τύπου.

κασίες εμπλοκής του Προέδρου στο πολιτικό γίγνεσθαι (π.χ. στον τρόπο ανάθεσης διερευνητικών εντολών σχηματισμού κυβέρνησης) και την εμμονή του σε εκλογικά συστήματα (ενισχυμένης αναλογικής) που θα απέδιδαν σταθερές μονοκομματικές κυβερνήσεις με μεγάλη λαϊκή νομιμοποίηση. Τέλος, δεν επιβεβαιώθηκε από τα πράγματα όσο ο Καραμανλής «συγκατοίκισε» ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας με τον Ανδρέα Παπανδρέου (1980-1985) πριν η αναθεώρηση του 1986 ψαλιδίσει τις αρμοδιότητες του Προέδρου.

Χωρίς αμφιβολία, ο Καραμανλής διέκρινε αρετές στο προεδρικό σύστημα που είχε δημιουργήσει στη Γαλλία ο Σαρλ ντε Γκωλ με την Ε' Γαλλική Δημοκρατία το 1958. Αλλά η εγκαθίδρυση προεδρικής αντιπροεδρευομένης δημοκρατίας προϋπέθετε μια σειρά από αντισταθμίματα, π.χ. στην αυτονομία της τοπικής αυτοδιοίκησης ή τη σύνθεση των κυβερνήσεων, που δεν περιλαμβάνονταν στα κυβερνητικά συνταγματικά σχέδια του 1974-1975.

Με την ψήφιση του Συντάγματος το 1975, ολοκληρώθηκε ο κύκλος της αποκατάστασης της δημοκρατίας. Αλλά ο εκδημοκρατισμός μόλις ξεκινούσε. Μεταγενέστερες μεταρρυθ-

μίσεις, όπως η γλωσσική και εκπαιδευτική του 1976, ο καθορισμός εξετάσεων διορισμού στο δημόσιο, και μέτρα για τη σταδιακή, προσεκτική προσαρμογή στον οικονομικό ανταγωνισμό της Κοινής Αγοράς αποσκοπούσαν να δημιουργήσουν ευκαιρίες συμμετοχής και καταξίωσης για όλους, να αξιοποιήσουν για τους εθνικούς στόχους όλες τις δυνάμεις. Οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ της δεκαετίας του 1980, ιδιαίτερα της πρώτης τετραετίας (1981-1985), επικεντρώθηκαν στην κοινωνική εξισορρόπηση αυτής της συμμετοχής. Για να γίνει δραστικά, συνθήκες ισότητας δημιουργήθηκαν συχνά στον προορισμό και όχι στην εκκίνηση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Η διαιώνιση αυτού του έκτακτου μέτρου από τις μετέπειτα κυβερνήσεις, περισσότερο από την αρχική πρόθεση, γέννησε πολλές κακοδιαμονίες στη συνέχεια.

Το πολιτικό σύστημα ξεκίνησε να στερεώσει μια αυθεντική δημοκρατία το 1974. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ανέλαβε αιφνιδιαστικά τη διακυβέρνηση αλλά σαν «έτοιμος από καιρό». Είχε μελετήσει συστηματικά τις παθογένειες και γνώριζε πού και πώς να αλλάξει τα πράγματα. Το ίδιο και ο κύκλος των στενών συνεργατών του, που λειτούργησε σαν μια ομάδα με υψηλή αποστολή: Ιωάννης Ράλλης στα θέματα εκλογών, Σόλων Γκίκας στη δημόσια τάξη, Ευάγγελος Αβέρωφ στην εθνική άμυνα, Κωνσταντίνος Τσάτσος στην κατάρτιση του Συντάγματος, Παναγής Παπαληγούρας λίγο αργότερα στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

Ολόκληρο το πολιτικό σύστημα πίστευε ότι, χωρίς έξωθεν ή άνωθεν παρεμβάσεις, θα δημιουργούσε συνθήκες ελευθερίας και βιώσιμης ευμερίας για όλους. Φαινόταν μάλλον αδιανόητο ότι η δημοκρατία θα άφηνε περιθώρια αποτυχίας. Θα χρειαζόταν μια άλλη μεγάλη κρίση για να αναλογιστεί το ίδιο πολιτικό σύστημα γιατί στα σαράντα χρόνια που μεσολάβησαν χάθηκαν ευκαιρίες να ανανεωθεί η ουσία της δημοκρατίας που θέσπισε η μεταπολίτευση.

* Η κ. Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια Σύγχρονης Ιστορίας του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

■ ■ Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο πρόεδρος της Βουλής, Κωνσταντίνος Παπακωνσταντίνου, συνοδεύουν τον μόλις ορκισθέντα Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Κωνσταντίνο Τσάτσο, 20 Ιουνίου 1975.